

modell) megszerzéséhez is hiányzanak az anyagi előfeltételek. A fiatalok számára egészen elérhetetlen a továbbképző iskola és elérhetetlen vágyálom a külföldi tanulmányut.

A súlyos hanyatlást mutató helyzeten kíván változtatni Papp Aurél, a kiváló satumarei festőművész, aki nemrég országos akciót kezdeményezett, amelynek célja Ardeal és Banat festő és szobrászművészeit egységes érdekközösségbe tömöríteni.

A kezdeményezés nyomán az ardeali és banati festőművészek képviselői június elején Baia-Maren tartották meg országos kongresszusukat, amelyen Papp Aurél erőteljes bírálatban tárta fel azokat az okokat, amelyek a festőket egyénileg és magát a képzőművészeti kulturát is a mai válságos helyzetbe juttatták.

A kormánypolitikai érdekszemponokkal és a kulturaölő hamis álművészettel szemben, amely nyomorba sodorta a művészeket és sok igazi kulturérték megalkotását akadályozta meg, a szindikátusba való tömörüléssel akarja Papp Aurél felvenni a küzdelmet.

Az állam látszólag gondoskodik a képzőművészet fejlődéséről: szindikátusba tömörítette az ország művészeit, képzőművészeti iskolákat tart fenn, ahonnan évente sok fiatal művész kerül ki, állami vásárlásokat végez — de a megrendeléseket vagy pályázatokat a politikai pártok embereiből alakított központi szerv dönti el, ahol az igazi művészi szempontokat mellőzve a politikai protekció érvényesül. „Ha közmunkáról vagy a közönséget érdeklő művészeti kérdéstről van szó — mondotta Papp Aurél — több szava van a pártpolitikusknak, mint a művésznek és több reménye a jó összeköttetésű tehetségtelennek, mint a komoly művésznek. A politikai szempontok érvényesülése a művészeti kultúrában és az álművészet hivatalos támogatása okozzák azt az ijesztő letargiát, amelybe a romániai festőművészek jutottak. A művészet mindig forrongásban él és fejlődik, a művészetben sincs megállás és nincs vég. A művészet örökké a tökéletes elérésére törekszik. A művészi irányok közötti harc a fejlődés irányába vezet, de az irányzatok közötti harcban a közönségnek is tájékozottan kell állnia, hogy védekezni tudjon a kontárok és hamis álművészek érvényesülésével szemben.”

Papp Aurél nagyhatású előadása után a kongresszus kimondotta az ardeali és banati Festő és Szobrászművészek Szindikátusának megalakulását. A szindikátus legközelebbi gyakorlati céljai:

1. Ardeal és Banat műbaráti egyesületének megalakítása azzal a feladattal, hogy a közönség művészi ízlését és kritikáját fejlessze és kiűszöbölje a kontárkereskedelemet.

2. Az ardeali és banati képzőművészek termelő szövetkezetének megalakítása.

3. Kiállítások szervezése évenként a szindikátus tagjai számára a fővárosban, az ország nagyobb városaiban és külföldön.

A szindikátus, ha kítűzött programjának megvalósításához valóban egységes akarattal neki fog, kétségkívül javulást hozhat a festőművészek egyéni sorsára és közvetve az egész romániai művészeti kultura fejlődésére is jó hatással lehet.

Vida Ferenc

KARL KRAUS az egykori nagy bécsi polemikus, moralista, költő-kritikus és kritikus-költő csak tényszerűen halt meg pár héttel ezelőtt. Valóságos és végleges halála már évekkkel ezelőtt bekövetkezett, azon a napon, amikor annyi harci zajtól emlékkerhes lapja, a *Fackel* egy négy oldalas száma megjelent tíz hónapi hallgatás, és micsoda hallgatás után! Ezalatt a tíz hónap alatt került uralomra Hitler, ezalatt a tíz hónap

alatt építették le a demokráciát Ausztriában s ezután a tiz hónap után az egykor oly türelmetlen kritikus s a *Die letzten Tage der Menschheit* bátor szerzője a négy oldalon csupán egy személyes barátját parentálja el s egy verset tesz közzé. Érdemes ezt a verset egész terjedelmében idézni:

*Man frage nicht, was all die Zeit ich machte,
Ich bleibe stumm;
und sage nicht, warum.
Und stille gibt es, da die Erde krachte.
Kein wort, das traf;
man spricht nur aus dem Schlaf.
Und träumt von einer Sonne, welche lachte.
Es geht vorbei;
nachher war's einerlei.
Das Wort entschlief, als jene Welt erwachte.*

Igen, csak ennyit tudott, csak ennyit akart mondani. Az egykor oly sokaktól hallgatott, megcsodált, gyakran azonban visszataszítóan nyugtalan szellem ideért: ennek a versnek a rezignáción tuli apathiájába. Az évtizedekig harcias és fáradhatatlan kritikus így hullt el még életében. Kora „rossz lelkiismerete”, — ahogy valaki találóan nevezte — ebbe a némaságha hamvadt. Az Elv és az Igazság mindig maró könyörtelenségével hadakozó, pupos, bécsi pamflett-Savonarola így vesztette el a lelkiismeretét. Árulás? Célhozérés? Egyik sem. Az ellenfelei túntek el. A világ cserélődött ki körülötte, s ő még mindig a régi ellenfeleit kereste, még a háború utáni Bécsben is a régi Monarchiát, a régi Bécsset, ami egész totalitásában az ellenfele, az egyetlen ellenfele volt, minden intézményével, közszereplőjével, uralkodócsaládjával, militarizmusával, bürokratizmusával, az egész habsburgizmus, aminek a természetét ő ragadta meg a legdiabolikusabban. Ennek az emléke a *Die letzten Tage der Menschheit*, ez a monstruózus, agyonjelenetezett tragédia, aminek a „terjedelme földi időszámítás szerint — maga Karl Kraus állapítja meg ezeket — kb. tiz estét töltene ki s így a darab bemutatása csupán egy Marsbeli színházban képzelhető el. A mi világunk színházjárói nem bírnák ki”, — teszi hozzá s valóban: a darab „cselekménye”, hangja, tónusa mindenütt az éppenhogy még kibírható határán mozog. A világirodalomban nincs hozzáfogható mű, csak az írásformák összeomlása korában keletkezhetett s akkor is csak Karl Kraus írhatta meg, ez a zszurnaliszta gyűlölő, de mégis zszurnalisztikusan éber költő, mert minden, amit ebben a földi Pokolban megirt, nem is realizmus, de nyers dokumentum és stenogramm a világháború idejebeli összes elképzelhető tér- és időbeli színterekről. A *Fackel* harmincöt évfolyamában akadhat egész sereg kardélre hányás és páratlan analízis, dühtől füstölgő esszé és kénköves anatómia, mindez azonban ma már érthetetlen időszerű célzások áthatatlan vadonában rejlik. Itt azonban friss még minden, holott idő-tragédia, az első modern korköltemény. A kor történésze, ha a világháború éveinek ezer irányból megalázott lelkiismeretét akarja idézni, erre a forrásmunkára keli nyitnia, ami ugyanannyira hiv szövegmontázs az akkori lapokból, könyvekből és eseményekből, mint amennyire „tiszta” költészet. „Aki nek gyöngék az idegei, ha különben elég erősek is az idő elviselésére, kerülje ezt a játékot” — mondja Karl Kraus a tragédia bevezetésében, s tényleg a szavakká öltözött borzadály és kín, nincs írói mű, ahol ily gyötrően jelentkezne. Az a kegyetlenkedésig igaz és könyörtelen kritikus, aki Karl Kraus személyében, mint valami rémdráma sulyos lelkiismerete rátelepedett Bécsre, itt manifesztálódik a legközvetlenebbül.

Amilyen csillogóan uralkodtak a Habsburgok Bécs felett, olyan komorom és feketén állott ő is Bécs egén örök (jogosult!) átkaival és tiltakozásával. Az ösztönélet mély ellenmondásaiból fakadt lelkiismeretével valamelyik régi zord bécsi prédikátorhoz hasonlatos, aki a pestis kifüstölésére érkezett a Maria am Gestade vagy a Stefanskirche szószékére, aki elől azonban elvonult a vész, ugyannyira, hogy elvesztette a hangját, amikor a világháború utáni másik Bécs megújult társadalmi, közgazdasági és irodalmi életében kellett állástfoglalnia. Mi mondott benne csődöt? Valószínűleg a kritikus ama típusa, aki csupán a maga szubjektív hajlam-igazságaiért s nem egy objektív rend igazságrendszeréért küzdött. Amíg szubjektív békehajlandósága — a világháború idején — minden vonatkozásban találkozott az idő legszélesebb és legközvetlenebb, legjobb parancsával, a Tragédia írásakor, addig a legéberebb lelkiismeretek közé tartozott, akkor ő volt az egyetlen tiszta és példaadó toll Ausztriában, amikor azonban épp a maga szubjektív hajlamait (osztálykötöttségeit) kellett volna meghaladnia s pozitív részt venni az új Bécs és az új Ausztria felépítésében, akkor egyszerre bizonytalanná vált. Minden életvédőnek a régi rosszra volt szüksége. Ezért hallgatott el. Utja ezért utal végül egy kortünetre a kortörténelem helyett. (G. G.)

G.K.CHESTERTON — akit halála tett ismét aktuálissá — Wells mellett központi helyet foglalt el a legújabbkori angol értelmiség eszméinek és áramlatainak történetében. Minden különbözőségük ellenére u. i. ők ketten édes testvérek. A XIX. század emelkedő optimizmusa mindkettőjükben egyformán jelentkezik. Wells tudományos utópiái és Chesterton fantasztikus meséi egyformán kifejezésre juttatják amaz évek jovialis vérmességének csillogó forrását, melyek alatt, ép' a végső elsötétülés előtt, a demokrata illúziók különlegesen ragyogó és tarka színekben égtek, — pontosan az utolsó évek alatt, melyekben ezek az illúziók még képesek voltak valódi művészetet és valódi eredetiséget teremteni. Sőt mindketten meghosszabbították ezt a periódust, amiben ezek az illúziók még virulhattak. Ezért azután ők ketten még az új érában is testvérek maradhattak (s csak annyiban ellenségek, amennyiben testvérek) s utjukat mindketten megtalálták, ha nem is valamelyik jelenlegi fasiszta pártba, de valahogy mégis a fasizmushoz, ha teljesen ellentétes csapásokon is.

Wells kispolgári intellektuel, akinek sikerült bejutni a tőkésrendi gépezetbe s felküzdeni magát ama tudományos értelmiség elméleti vezetőjévé, amely azonos az életre való tőkés csoportokkal. Wells kincsei a tudomány és az alkalmazott tudomány. Az a felvilágosult pozitívista ő, aki hisz abban, hogy a természettudományok módszerei mechanikusan kiterjeszthetők a társadalom tanulmányozására, sőt ezen túl alkalmazhatók a társadalom észszerű szabályozásának céljaira. Regényeiben sokat beszél — született rokonszenvvel és barátságos humorral — szegény rokonáról, a tönkrement kiskereskedő típusáról, de irgalmatlan is tud lenni annak a kifejtésében, hogy ennek az emberfajának a vége elkerülhetetlen, hacsak elég gyorsan el nem sajátítja a kapitalizmus hasznos és szükséges kiszolgálásához megfelelő képzettséget.

A reformista és demokrata illúziók napjaiban Wells fábiánus és demokrata volt, mivel a fábiánusok odavoltak a városi alkalmazottak felvilágosodott bürokráciájáért s mert a demokrácia lassanként mindinkább a speciális feketekabátos középosztály demokráciájává vált és csak természetes volt, hogy egy ilyen demokrácia előbb-utóbb felismeri, hogy vezetője magasabb képzettségű felsőbb rétege lesz. Mikor az 1914. évi háború ezeket az illúziókat összezúzta, Wells sutba dobta a demokráciát és